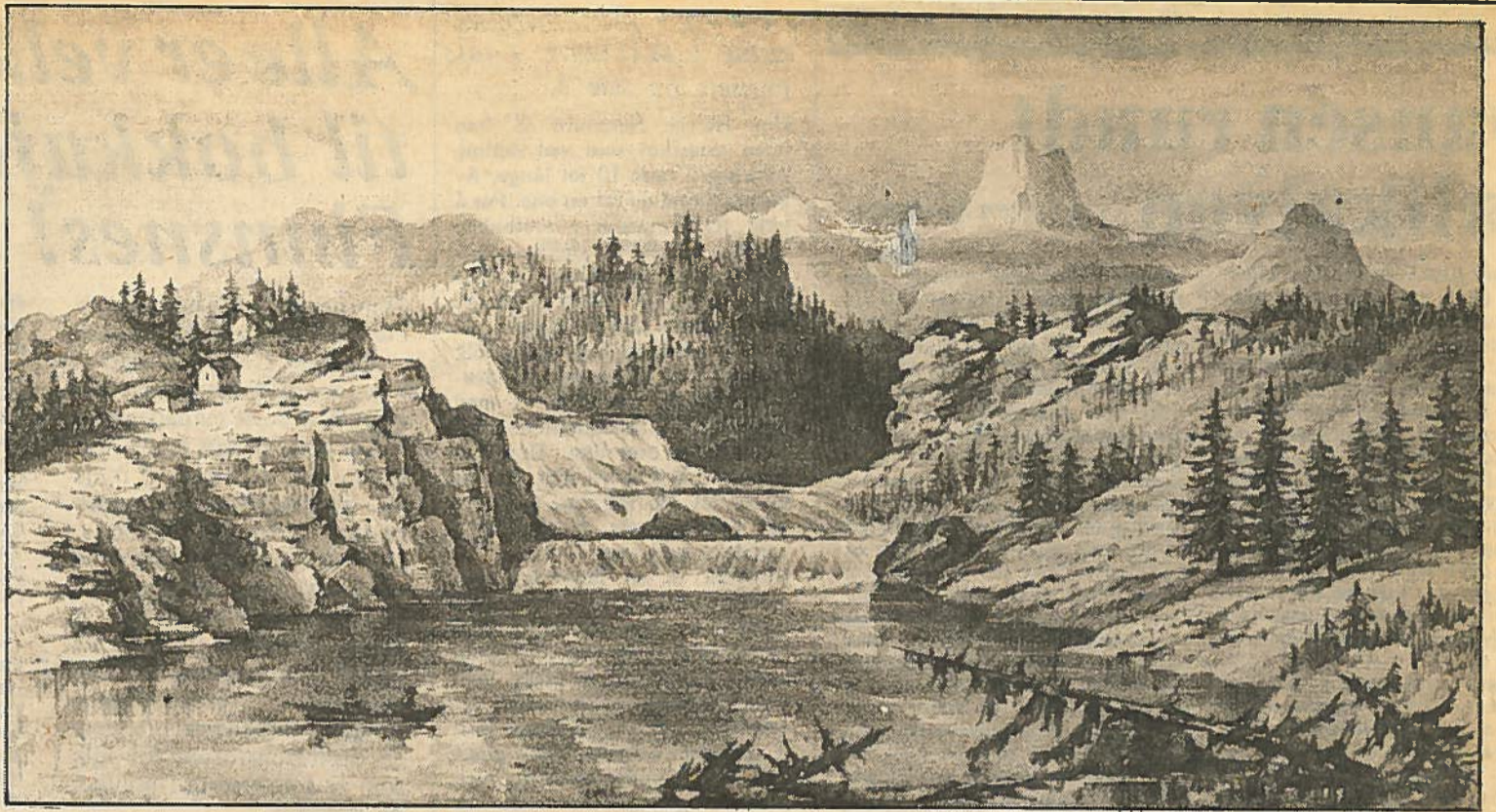

Sommeren 1855 reiste den engelske presten Frederick Metcalfe, nordover med dampskipet for å fiske i Målselv. På Klauva i Senja sa han farvel til dampskipet og leide båtskyss til Sørstraumen. Her trakk skysskarene båten opp elva til Reisavatnet. Da de hadde rodd over vatnet, var de så heldige å få leid hest og slede til bagasjen på en ensom gård som hette Finset. Fra denne gård førte en bratt opptigning gjennom en vill skog til Andsvatnet. På begge sider var det farlige myrer, forteller Metcalfe i sin reiseberetning. To småbrukere hadde slått seg ned ved vatnet og skaffet seg et karrig levebrød. En av dem som rodde over vatnet for å hente Metcalfe. Da de strevde seg gjennom skogen på et tråkk som var så smalt at de noen ganger måtte bruke øks, ble de innhentet av en bonde. Han hadde helgekler av vadmél, og red på en brun ponni (Lyngshest). Klokken var 9 om kvelden. Han fortalte at han skulle i et bryllup neste dag mellom sønnen og datteren til de to bønder som bodde på hver sin side av vatnet. Brudeferden skulle starte ved midnatt, til hest, og avstanden til kirken var

Engelskmannen Metcalfe kalte denne fossen »The Foss on the Malanger», da han tegnet den i 1855. Det må enten være Målselvfoss eller Bardufoss.

Englenders reise til Målselv i 1855

10 miles. Det gikk ikke antydning til vei gjennom skogen.

Det ble sikkert et dusin hester, fortalte mannen. Skjønt Metcalfe ønsket den unge brud alt mulig lykke i fremtiden, kunne han ikke annet enn beklage at hun av alle årets dager nettopp hadde valgt denne å gifte seg på. For det var til hennes far han hadde satt sitt håp om å få en fest i den andre enden av vatnet. Slik det nå lå an, ble det ingen hest. Det var derfor ingen annen råd enn å etterlate all bagasjen, inklusive kasser, rifle, fiskestang, skinker på et ensomt sted i skogen nær vatnet, og ta seg fram til fots gjennom myrene til nærmeste hytte, hvis eier også hadde hest.

Folkene sov da han steg inn i hytta, som besto av ett rom. I en seng i et hjørne av rommet lå konden, hans kone og et spebarn. I en annen lå to smågutter og en tjenestejente, og sammenkrøpet i hjørnet lengst borte lå en løsarbeider, som hjalp til med å berge den usle høyavlingen. disse folk var nykomere. Mannen som bodde her året før, måtte reise sin vei fordi hans hustru døde i barselseng - det fjerde tilfelle av denne art i nabolaget på kort tid, forteller Metcalfe. Den stakkars konen her var også syk, med heste og feber. Heldigvis kunne Metcalfe gi henne litt medisiner. Det var forresten heldig for ham også, for mannen, som først hadde avslått å hjelpe han fordi han hadde det så travelt, sa seg villig da medisinen kom fram. Etter å ha forklart ham hvor han skulle finne bagasjen, gikk Metcalfe gjennom en tett skog, hvor røde furustammer og hvite bjørkelegger tok seg storartet ut i lyset fra midnattsolen.

Snart hørte han duren av den foss som lå i nærheten av Fossmo. Så begynte hunder å gjø. De holdt vakt over kuene, som var stengt inne i en innhengning. Rundt denne flammert-to-tre rykende torvbål, som skulle holde myggen på avstand. Om sider kom han fram til huset, beboerne ble hurtig vekket og så krøp Metcalfe under fellen. Det var nesten 12 timer siden han gikk fra borde, og det smakte herlig å komme til ro. Ikke langt fra Fossmo lå de to store Fossene Bardufoss og Målselvfoss. Her var det Metcalfe ville prøve fiskelykken. Duren fra fossene kunne høres langveis gjennom skogen. Ingen penn kan beskrive de skjønne sensommerkveldene her oppe skriver Metcalfe. Fossmo lå

snaue 300 meter fra Bardufoss. Da Metcalfe kom hit året før, var det stort liv og røre på stedet. Et bryllup skulle nemlig gå av stabelen. Yngstegutten Ole hadde funnet seg en livsledsagerske, og brudeferden drog med pomp og prakt nedover elven til kirken. Befordringen var en båt med 10 årer, som rommet 40 personer. Fra de ensomme gårdshus hist og her langs strendene ble det avfyrt rifle-skudd da båten passerte på nedvei og oppvei.

Ved heimkomst til Fossmo drakk «hovedaktøren» i skuespillet av en uhyre melkebolle, som ble båret ut på dørstokken. Så ble det servert kaffe. Etter kveldsmaten ble gjestene stuet bort på sine forskjellige soveplasser. Dette var ingen lett sak, for det var ikke mindre enn 100 gjester. Neste dag kl. 18 gikk Metcalfe for å hilse på bruden. I husets største stue, hvor golvet var strødd med friske eierkvister, var det oppstilt tre langbord. Ved to av dem satt bondekvinne i alle aldre i sine beste heimevevde klær. Ved det tredje satt det bare mannfolk. Ved alle offentlige anledninger holdtes kjønnene skarpt atskilt. Utfordrene stimlet en masse mennesker sammen, parat til å rykke inn så snart det ble plass. Metcalfe fikk plass øverst ved bordet, ved siden av prsten.

Øverst på hvert bord sto et digert trekar med bryllupsgrot av rug og bygg, som svømte i smeltet smør. Deretter kom en bolle med melk, og så et trefat med saltet laks av fjorårets fangst. Nedenfor dette var det en stabel flatbrød, nesten en meter i diameter, og så en borg av smør på en oppsats av tre, en bygning som var nesten to fot høy. Dette var kosten, gjentatt i nøyaktig samme rekkefølge oppover og nedover bordene. Det var omkring 4 grupper av disse delikatessene på hvert bord. På en krakk midt i stua satt bruden. Brudgommen stod ved siden av henne.

Metcalfe reiste seg etter maten og overrakte bruden en liten gave. Da der ikke var noen drikkevarer å øyne, spurte han presten om det ikke var et glass brennevin å få. Presten svarte med alvorlig mine, at slik hadde de det ikke her, det var udugelig. Metcalfe gikk nå for å lete etter en koslig liten kasse, som han hadde med seg fra Trondhjem. Meget snart kom han tilbake med en flaske madeira. Presten trengte ikke megen overtalelse før han tok et glass. Brud og brudgom tok også selvsagt et glass vin. Til gjengjeld fant de

frem en flaske og bød Metcalfe på et glass mjød, antakelig en blanding av sirup og vann med litt humle i, som Metcalfe inne syntes smakte noe videre.

I det store og heile syntes han at traktamentet var heller elendig. Og dog hadde disse folkene 40 kyr og 50 sauær, og en stor jordeiendom. Kokken i bryllupet, kjøgemester som han ble kalt, var kommet 40 engelske miles gjennom skogen. På veien hadde han fått en ordentlig forskrekkelse i livet. Først møtte han en bjørn, og tok beina på nakken. Litt senere kom han bums på en gammel binne med en bitte liten unge, men også denne gang greide han å komme seg unna og kom i beste velgående til sitt bestemmelsessted.

Første gang Metcalfe var her i dalen - visstnok i 1854 - satte han opp sitt telt i skogen ved Målselvfossen. «Aldri, tror jeg, har fiskere bodd i mere praktfulle omgivelser. Foran oss ruvet Istind med sin bre, og ved mine føtter - omgitt av dyster furuskog

- Av Per R.M Berg -

- lå en diger høl, som det evig rennende vann i årtusener hadde gravd ut. -Det året var et stort lemenår. Det vrillet av dem overalt i skogen. Ingen syntes å vite hvor de kom fra, og hvor det ble av dem. Noen trodde de falt ned fra himmelen. -Metcalfe fisket også i hølen i Bardufossen. Mer enn en gang så han en sel stikke sitt fjes opp av vannet nedenfor hølen. Om natten lå selene og sov på en grusbølge, og ved å liste seg med rifle gjennom skogen tidlig en morgen hadde en av de unge guttene på Fossmo fått ram på en eller to av disse lakserøverne.

Alt i alt var fisket i Målselv og Barduelv ypperlig, skjont vannstanden var gjenstand for store variasjoner. På en natt så Metcalfe Målselven stige 10 fot, med farge som tomatsaus, mens Barduelven var klar som vanlig. Dengang ble tusen på tusen av tømmerstokker som hadde strandet langs elven, satt i frihet og drev nedover strykene i Målselvfossen. Fra teltet tett ved fossen kunne Metcalfe gjennom brølet av vannmassene tydelig høre de dumpe dunk av tømmeret når det støtte mot klippene i fallet. Ved disse fossene skjedde det triste ulykker. Tømmerflåtene ble fløtet nedover elven, og tatt fra hverandre like overfor fossen. Så ble stukkene kjørt på slede og gjennom skoen og lempen på

vannet nedenfor. For å spare bryderi, skulle eierne absolutt bringe flåtene til en landingsplass som lå bare noen få meter fra fossen, og her kunne strømmen bli skjebnesvanger. Både i 1854 og 1855 mistet fløtere livet i fossen. Laksen kom aldri ovenfor disse fossene.

Dalen var en nybyggerkoloni. Fossmos far var den første som bosatte seg her, forteller Metcalfe. Før han kom, var landet bare villmark, en eneste sammenhengende skog av furu, gran og bjørk, og det var faktisk ikke stort annerledes i 1855. For det veldig areal Fossmo eidde forlangte staten bare 106 daler, så billig var jorden i de dager. Det var ikke meget å spore av menneskelig virksomhet i dalen ennå. I hele dalen fantes det ikke butikk eller handelsmann. Følgelig var folk de rene tusenkunstnere. Hver mann kunne sy sine egne sko, og kona vevde stoff til frakken hans. Alf var heimelaget. Ole Fossmo smidde endog børser.

Huset på Fossmo var innredet og utstyrt som vanlig i Norge. Tre generasjoner bodde på Fossmo, for ikke å nevne pleiebarna. I et hjørne av hovedrommet, eller stua, stod sengen. I et annet hjørne stakk den digre kvelvete røykheite fram over ildstedet, som var litt høyere enn gulvet. Over ildstedet hang kroken til å henge jerngryten i. I denn gryte - eller en liknende - ble all mat tillaget, kokt eller stekt. I den største gryten putret den evindelige graut, som ble omrørt med en tvare. I et annet sted i rommet stod bordet, hvor grauten sattes fram når tiden var inne, flankert av en bolle melk. Her samlet så hele huslyden seg, medregnet arbeiderne og tjenestefolk, og stakk etter tur sine korte treskjeer først i grautfatet og så i melken.

Den bygg eller rug som denne nasjonalrett ble kokt på, ble gjerne sådd midt i mai, og var fullmoden midt i juli. Det grodde like mye her på 24 timer som på 3 dager i England. Men her på Fossmo var der et sted, hvor solens stråler aldri slapp til. I brønnen var det fremdeles midt på sommeren et isgolv som var flere fot tykt, og gjennom en luke av is måtte bøtten fires og heises, når huset skulle forsynes med vatn.

Da Metcalfe i 1854 besøkte disse trakter, slo han seg ned på Fosshaug, en ensom bondegård i skogen, ikke langt fra Målselvfossen. Det kom ofte folk på besøk. De kom fra de høyere

daler for å se til tømmeret sitt. Noen kilometer lenger nede i elven ble tømmerstokkene stanset i sitt løpe, sortert og samlet i flåter, for så å bli loset til Tromsø og solgt. Prisen på en stor tømmerstokk var meget lav. For 2-3 shillings (engelske) kunne man kjøpe en stokk som var 12 fot lang og 2 fot eller mer i diameter. Men prisen steg etter hvert, og når stokken var framme i Tromsø, var den virkelig verd noe. Ikke sjelden ble hele hus satt sammen langt oppe ved disse elvene. Så ble de tatt fra hverandre og fløtet nedover, etter at alle stukkene var blitt nummerert. Slik kunne man i byen kjøpe seg en utmerket bolig for en overkommelig pris.

En søndag tok Metcalfe hesten og red, ledsaget av Nils, sin vert, nedover dalen til kirken. «Kongevien» som fulgte elvens bukninger, var bare en primitiv ridevei. Kirken var åttekantet, bygd av furutømmer, som var svartbrent av sol og vind. Skjønt kirken var rommelig og forsynt med gallerier, var det nesten ikke en ledig plass. Det var en broket forsamling som var møtt fram. Bøndene i går vadmelsklær satt på sørsiden. På Nordsiden satt deres koner og døtre. De hadde på seg sort silkehue, festet under haken, ullkjoler som satt tett i halsen, et fargestrålende tørkle av silke svøpt to ganger rundt halsen og knyttet med en stor knute bak ørene. Dette var antrekket vår, sommer, høst og vinter. Lnger nede i kirken og på galleriene, satt samene i sine fargerike sommerklær, og med store kniver i beltet. Noen kastet ville blikk omkring seg, og så så farlige ut at man kunne tro de ville trekke knivene og oppløfte et krigsrop.

Det gikk store ord om hvor vakkert det var i øredalen, og Metcalfe besluttet en dag å ta en tur dit opp. For hvert sjuende eller åttende mile (engelske) under rittet gjennom skogen kom han til en rydning med en solid tømmerhytte og uthus. Kommet fram til et av disse tømmerhusene, bad bonden ham stige inn i hans beskjedne bolig, som var både rein og hyggelig. Hans kone satte fram en bolle melk til ham, og mannen påtok seg straks å skaffe en hest. Her oppe var det ingen laks i elven, men han fikk noen fine harr, og han antok at finere røye, ørret og harr ikke var å finne i noen elv i verden.

Fortsettes side 6.

vend — litt mer på neste side